

***Istana Kenangan: Meneroka Integrasi Warisan
Budaya Melayu Dan Konservasi Menerusi
Pendekatan Suaiguna Semula***

Daeng Haliza Daeng Jamal, Zuliskandar Ramli & Mastor Surat

Abstrak

Kertas kerja ini bertujuan membincangkan hasil tinjauan integrasi antara warisan budaya Melayu dengan konservasi pada Istana Kenangan, Kuala Kangsar, Perak. Kaedah yang digunakan dalam memastikan bangunan bersejarah terus terpelihara ialah pendekatan penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah. Penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah bukannya sahaja berpotensi dalam memanjangkan jangka hayat sesebuah bangunan bersejarah malah berpotensi menonjolkan integrasi antara usaha konservasi dengan warisan budaya masyarakat. Kaedah kajian yang digunakan dalam kajian ini ialah kajian perpustakaan dan soal selidik yang diedarkan kepada responden terdiri daripada komuniti setempat. Soal selidik ini dianalisis menggunakan perisian *Statistic Package for Social Sciences (SPSS) 16.0*. Statistik deskriptif yang digunakan pula ialah kekerapan dan peratusan. Bangunan bersejarah yang diteliti pula adalah bangunan bersejarah daripada senarai Daftar Warisan Kebangsaan yang terdiri daripada pelbagai kategori kecuali tugu, rumah ibadat dan rumah kedai. Bangunan bersejarah yang diteliti dalam kajian ini ialah Istana Kenangan di Kuala Kangsar, Perak. Hasil kajian mendapati bahawa terdapat integrasi antara konservasi dan warisan budaya Melayu dalam Istana Kenangan, Kuala Kangsar, Perak menerusi pendekatan suaiguna semula. Didapati juga, melalui pendekatan suaiguna semula ini Istana Kenangan berjaya menonjolkan estetika warisan senibina, ketinggian teknologi pertukangan Melayu berserta falsafahnya. Hal ini seperti yang dinyatakan oleh responden yang terlibat dalam kajian ini menerusi soal selidik yang diedarkan.

Kata kunci: Konservasi, warisan budaya, integrasi, suaiguna semula, Istana Kenangan dan kesedaran komuniti.

Abstract

---

*This paper aims to discuss the results of a survey on the integration between Malay culture heritage and conservation conducted at Istana Kenangan, Kuala Kangsar, Perak. Among the methods used to ensure the continued protection of historic buildings, is the adaptive reuse approach. The adaptive reuse of historic buildings not only has the potential to extend the lifespan of a historic building, but also capable of highlighting the efforts of conservation and local heritage culture. The method adopted in this study used a set of questionnaire, which was circulated to respondents in the local community. The questionnaire was then analyzed using the *Statistic Software Package for Social Sciences (SPSS) 16.0*. The descriptive statistics used were frequency and percentage. The historic buildings studied are among those listed in the National Heritage Registry, which consisted of a variety of*

categories, except monuments, places of worship and shop houses. Historical building scrutinized in this study is Istana Kenangan, Kuala Kangsar, Perak. The study found that there was integration between conservation and Malay cultural heritage in Istana Kenangan, Kuala Kangsar, Perak through adaptive reuse approach. It is also found that through adaptive reuse approach, Istana Kenangan has successfully shown its aesthetic architecture heritage, Malay technological craftsmanship and its philosophy. Such concerns pointed out by respondents involved in this study through circulated questionnaires.

Keywords: *Conservation, cultural heritage, integration, adaptive reuse, Istana*

PENGENALAN

Penyusutan nilai fizikal sesebuah bangunan sejarah didapati menjadi faktor utama menyebabkan manusia cenderung ke arah pembangunan semula. Hal ini tidak terkecuali berlaku di Malaysia yang memperlihatkan ada beberapa bangunan bersejarah yang kurang diberi perhatian serta tidak dipelihara dan dipulihara dengan baik. Hal ini kerana kerancangan modenisasi di Malaysia sedikit sebanyak memberi kesan ke atas aspek warisan dan sejarah (Perris 2013 & Kamarul Syahril Kamal & Lilawati 2014). Sejajar dengan tekanan modenisasi seperti ini maka konservasi perlu dilakukan bagi memastikan bangunan bersejarah terus kekal.

Kepentingan memulihara dan memelihara bangunan bersejarah adalah kerana bangunan bersejarah penuh nilai warisan dan tinggi nilai estetikanya selain berfungsi sebagai sumber penceritaan sejarah yang efektif bagi generasi akan datang. Bangunan bersejarah bermaksud suatu bangunan atau kumpulan bangunan yang berasingan atau bersambungan yang disebabkan seni binanya, kehomegenannya atau tempatnya dalam lanskap, mempunyai nilai sejagat yang menonjol dari pandangan sejarah, seni atau sains (Jabatan Warisan Negara 2009). Manakala Kamarul Syahril Kamal (2007) mendefinisikan bangunan bersejarah adalah bangunan yang terdiri daripada pelbagai kategori antaranya bangunan pentadbiran, institusi, monumen, perdagangan, keagamaan dan kediaman yang mempunyai nilai warisan.

Kepelbagaian kaum dan kolonialisme secara tidak langsung mewarnai fizikal bandar di Malaysia misalnya pengaruh Moghul, Neo-classical, Gothic, Tudor dan Art-deco. Kebanyakan bangunan bersejarah ini berfungsi sebagai bangunan pentadbiran kerajaan, bangunan awam, sekolah dan monumen seperti jambatan, kubu dan menara jam. Selain itu, sifat bangsa Melayu Malaysia yang pelbagai etnik (homogeneous) secara tidak langsung juga telah membentuk kepelbagaian dalam budayanya. Secara tidak langsung, lanskap perkampungan Melayu di Malaysia turut diwarnai dengan keindahan seni bina tradisional iaitu rumah dan istana yang terdiri daripada pelbagai pengaruh misalnya pengaruh Melayu Pattani, Minang dan Bugis. Keunikan seni bina ini dilihat penting untuk terus dipertahankan agar menjadi identiti warisan sesebuah bangsa (A. Ghafar 2010).

Penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah

Salah satu langkah untuk memulihara dan memelihara bangunan bersejarah ini adalah melalui pendekatan suaiguna semula. Penyesuaigunaan semula merupakan salah satu daripada kaedah pemuliharaan seperti yang dinyatakan di dalam Akta Warisan Kebangsaan 2005 (Akta 645) iaitu pemuliharaan termasuklah pemeliharaan, pembaikpulihan, pembinaan semula, pemulihan dan penyesuaian atau mana-mana gabungannya (Jabatan Warisan Negara 2005). Menurut A. Ghafar (2010) penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah ialah proses yang mengubah fungsi bangunan berkenaan kepada satu fungsi baharu tetapi masih mengekalkan ciri-ciri dan bentuk asal bangunan terbabit. Pengertian yang sama turut diutarakan oleh Mofidi et al. (2008) iaitu *...Adaptive reuse is a process that changes a disused or ineffective item into a new item that can be used for a different purpose.*

Dalam erti kata lain, penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah difahami sebagai proses memanjangkan jangka hayat bangunan bersejarah dengan fungsi baharu. Walau bagaimanapun, dalam mengubah fungsi sesebuah bangunan bersejarah beberapa aspek perlu dititikberatkan agar

ciri-ciri warisan bangunan berkenaan tidak terjejas. Oleh itu, integrasi antara konservasi dengan warisan budaya diperlukan bagi memastikan kepentingan nilai-nilai kedua-dua bidang ini tidak terjejas.

Warisan budaya

Warisan budaya di Malaysia terdiri daripada pelbagai bentuk, falsafah dan lambang budayanya. Dari sisi lain, warisan budaya adalah cerminan jati diri dan lambang kepada sesebuah negara dan masyarakatnya. Warisan difahami juga sebagai sesuatu yang diterima secara turun temurun oleh seseorang dalam sesuatu kelompok masyarakat daripada generasi terdahulu. Menurut Akta Warisan Kebangsaan (2005), warisan adalah seperti warisan kebangsaan, mana-mana tapak warisan, objek warisan, warisan kebudayaan bawah air atau mana-mana orang hidup diisytiharkan sebagai warisan kebangsaan. Warisan terdiri daripada warisan ketara dan tidak ketara. Warisan Tidak Ketara mengikut Akta Warisan Kebangsaan (2005) adalah termasuk mana-mana bentuk ungkapan, bahasa, sebutan lidah, pepatah, lagu yang dihasilkan melalui muzik, not, lirik, boleh didengar, nyanyian, lagu rakyat, tradisi lisan, puisi, tarian, lakonan sebagaimana yang dihasilkan melalui seni pentas, persembahan teater, perubahan bunyi dan muzik, seni mempertahankan diri, yang telah wujud atau wujud berhubung dengan Warisan Malaysia atau mana-mana bahagian Malaysia atau berhubung dengan warisan masyarakat Malaysia

Sejarah ringkas Istana Kenangan

Istana yang juga dikenali dengan nama Istana Lembah atau Istana Tepas ini pada keseluruhannya diperbuat daripada kayu. Istana berdinding kelarai, berbumbung perabut lima dan perabut pisang sesikat ini telah dirancang pembinaannya selepas banjir besar melanda Perak pada tahun 1926. Istana ini telah didirikan pada tahun 1926 oleh tukang kayu Melayu berasal daripada Seberang Prai, iaitu Haji Suffian dibantu oleh dua orang anaknya, Zainal Abidin dan Ismail. Istana yang tidak menggunakan paku besi ini berdindingkan tepas, beratapkan kayu papan (kayu belian) dan mempunyai bumbung perabung lima dan pisang sesikat. Istana ini dibina di atas 60 batang tiang dengan ukuran panjang lebih kurang 41 meter dan lebar 11 meter. Bahagian tengah istana ini ditempatkan sebuah singgahsana dan di tingkat bawah pula dijadikan sebagai pejabat rasmi baginda.

Istana yang terletak di Kuala Kangsar ini telah siap sepenuhnya pada tahun 1931. Sultan Iskandar Shah iaitu Sultan Perak ke 30 (1918-1938) telah berpindah bersemayam di istana tersebut kerana Istana Negara, iaitu istana rasmi Sultan Perak di Changkat Negara dirobohkan bagi membina istana baharu iaitu Istana Iskandariah. Istana Iskandariah siap dibina pada tahun 1933 dan Sultan Iskandar Shah telah berpindah ke istana tersebut. Istana Lembah atau Istana Tepas diduduki pula oleh keluarga Diraja Perak. Kerja-kerja pemuliharaan istana ini digerakkan pada tahun 1960 atas usaha Yang Teramat Mulia Tunku Abdul Abdul Rahman Putra Al-Haj, Perdana Menteri Malaysia yang pertama. Seajar dengan usaha ini maka nama istana ini ditukar kepada Istana Kenangan. Pada 16 November 1986, Istana Kenangan dengan rasminya dijadikan Muzium Di Raja Perak hingga ke hari ini.¹

---

¹ Maklumat ini diperoleh melalui laman web rasmi Majlis Perbandaran Kuala Kangsar, <http://www.mpkkpk.gov.my/istana-kenangan> [8 Oktober 2014]

Gambar 1: Istana Kenangan (Muzium DiRaja Perak)
Sumber: <http://www.nst.com.my>

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini dijalankan dengan menggunakan kaedah kuantitatif melalui instrumen soal selidik. Responden terdiri daripada komuniti tempatan di sekitar Kuala Kangsar. Teknik persampelan secara rawak mudah digunakan dalam pemilihan responden yang berjumlah 86 orang keseluruhannya. Teknik persampelan secara rawak mudah dipilih bagi memastikan setiap unit atau subjek dalam populasi mempunyai peluang yang sama untuk dipilih sebagai responden kajian (Chua 2006). Responden yang terlibat dalam kajian ini adalah penduduk tempatan berusia 16 tahun ke atas atau menetap di dalam daerah berkenaan melebihi tiga tahun. Kaedah ini dipilih bagi menilai pengetahuan komuniti tempatan terhadap integrasi pemuliharaan dan penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah yang terdapat di daerah mereka. Jenis item dalam soal selidik ini ialah item pilihan tunggal (*single-choice item*) khususnya bagi bahagian demografi. Responden diminta untuk membuat pilihan yang sesuai berdasarkan pernyataan yang diberikan. Soal selidik ini juga menggunakan bentuk skala Likert dengan mengambil asas 5 skala bermula 1 hingga 5 iaitu Skala 1: setuju, 2: sangat setuju, 3: tidak pasti, 4: tidak setuju dan 5: sangat tidak setuju. Data yang diperolehi dianalisis menggunakan perisian *Statistic Package for Social Sciences* (SPSS) 16.0. Statistik deskriptif yang digunakan pula ialah kekerapan dan peratusan.

Latar belakang responden

Responden kajian ini terdiri daripada penduduk tempatan Kuala Kangsar. Seramai 86 orang responden daripada pelbagai lapisan masyarakat, agama dan umur terlibat dalam kajian ini. Seramai 49 orang atau 57.0% adalah responden lelaki manakala bakinya iaitu 37 orang (43.0%) adalah responden perempuan. Kategori umur responden bermula pada umur 16 tahun sehingga 65 tahun ke atas. Majoriti responden kajian ini terdiri daripada kategori umur 20 hingga 24 tahun iaitu seramai 22 orang responden (25.6%), manakala 17 orang (19.8%) pula mewakili peringkat umur 16-19 tahun. Kategori umur 25-29 tahun pula merupakan kelompok ketiga terbesar sebagai responden kajian ini iaitu seramai 11 orang (12.8%). 5 orang responden (5.8%) pula masing-masing mewakili peringkat umur 30-34 tahun, 35-39 tahun, 50-54 tahun dan 60-64 tahun. Bagi peringkat umur 55-59 tahun dan 65 tahun ke atas pula hanya diwakili seramai 3 orang responden atau 3.5%. Pecahan data bagi kategori jantina dan umur ini dapat dilihat pada jadual 1.

Jadual 1. Taburan data demografi responden

Kategori	Kekerapan (n)	Peratusan (%)
Jantina		
Lelaki	49	57.0
Perempuan	37	43.0
Umur		
16-19 Tahun	17	19.8
20-24 Tahun	22	25.6
25-29 Tahun	11	12.8
30-34 Tahun	5	5.8
35-39 Tahun	5	5.8
40-44 Tahun	4	4.7
45-49 Tahun	6	7.0
50-54 Tahun	5	5.8
55- 59 Tahun	3	3.5
60-64 Tahun	5	5.8
65 Tahun ke atas	3	3.5
Bangsa		
Melayu	72	83.7
Cina	7	8.1
India	7	8.1
Taraf perkahwinan		
Bujang	48	55.8
Berkahwin	37	43.0
Berpisah	1	1.2
Tahap pendidikan		
Tiada pendidikan formal	1	1.2
Pendidikan Sekolah Rendah	6	7.0
Pendidikan Sekolah Menengah	42	48.8
Diploma/ STPM	23	26.7
Ijazah Sarjana Muda/ Sarjana	13	15.1
PhD	1	1.2
Jenis pekerjaan		
Pengurusan dan Pentadbiran professional	11	12.8
Pekerja Teknikal/ Sokongan	10	11.6
Pekerja Am/ Bekerja Sendiri	29	33.7
Pelajar	24	27.9

Tidak Bekerja/ Suri Rumah/ Pesara Lain-lain	11 1	12.8 1.2
Pendapatan		
RM900 atau kurang	38	44.2
RM901- RM1500	19	22.1
RM1501- RM2000	14	16.3
RM2001-RM3000	7	8.1
RM3001- RM4000	4	4.7
RM4001-RM5000	1	1.2
RM5001-RM6000	1	1.2
Lebih dari RM6000	2	2.3

Sumber: Kajian lapangan, 2015

Jadual 1 juga menunjukkan responden yang terlibat dalam kajian ini terdiri daripada Melayu, Cina dan India. Majoriti responden yang terlibat dalam kajian rintis ini terdiri daripada bangsa Melayu iaitu seramai 72 orang atau 83.7%. Manakala masing-masing 7 orang responden (8.1%) pula mewakili bangsa Cina dan India. Taraf perkahwinan responden terdiri daripada kategori bujang, berkahwin dan berpisah. Majoriti responden kajian ini adalah dalam kategori bujang iaitu seramai 48 orang (55.8%), 37 orang (43.0%) pula adalah berkahwin dan bakinya iaitu 1 orang (1.2%) berpisah.

Tahap pendidikan pula diletakkan dalam 5 kategori iaitu pendidikan sekolah rendah, pendidikan sekolah menengah, Diploma/ Sijil Tinggi Perskolah Malaysia (STPM), Ijazah Sarjana Muda/ Sarjana dan Ijazah Doktor Falsafah (PhD). Majoriti responden kajian ini mempunyai tahap pendidikan sekolah menengah dengan kelulusan terakhir adalah Sijil Pelajaran Malaysia (SPM). Kumpulan ini berjumlah 42 orang responden atau 48.8% daripada keseluruhan responden. Manakala seramai 23 orang responden (26.7%) pula mewakili kategori lulusan Diploma/ STPM dan 13 orang (15.1%) berkelulusan Ijazah Sarjana Muda/ Sarjana. Hanya seorang sahaja responden (1.2%) berkelulusan PhD dan tiada pendidikan formal.

Seterusnya golongan pekerja am/ bekerja sendiri merupakan golongan responden terbesar dalam kajian ini iaitu seramai 29 orang atau 33.7%. Manakala seramai 24 orang responden (27.9%) pula terdiri daripada kategori pelajar dan 10 orang responden (11.6%) pula mewakili kategori pekerja teknikal/ sokongan. Sementara itu, masing-masing 11 orang (12.8%) pula merupakan responden daripada kumpulan pengurusan dan pentadbiran professional dan tidak bekerja/ suri rumah/ pesara. 21 orang responden (20.6%) mewakili kumpulan dan 9 orang (8.8%) pula merupakan golongan. Pecahan pendapatan responden yang terbahagi kepada 6 kategori iaitu kurang daripada RM900, RM901- RM1500, RM1501- RM2000, RM2001-RM3000, RM3001- RM4000 dan RM4001-RM5000. Majoriti responden kajian ini terdiri daripada kategori berpendapatan RM900 atau kurang iaitu seramai 38 orang (44.2%). Pendapatan RM901-RM1500 pula diwakili seramai 19 orang (22.1%) dan 14 orang (16.3%) berpendapatan RM1501-RM2000. RM2001- RM3000 (7 orang responden, 8.1%) manakala 4 orang (4.7%) diwakili kumpulan berpendapatan RM3001-RM4000. 2 orang responden (2.3%) pula berpendapatan lebih dari RM6000. Hanya seorang responden (1.2%) daripada keseluruhan responden berpendapatan RM4001-RM5000 dan RM5001-RM6000.

Integrasi konservasi dan warisan budaya di Istana Kenangan

Warisan budaya adalah gambaran hidup masa lampau sesebuah masyarakat. Tinggalan yang diwariskan masyarakat terdahulu kepada generasi pelapisnya adalah himpunan cara hidup yang terkandung ilmu pengetahuan dan objek budaya bangsanya. Warisan budaya lazimnya terbahagi

kepada dua iaitu warisan ketara dan tidak ketara.² Warisan budaya ketara seperti bangunan bersejarah wajar dipulihara kerana terdapat nilai dan kepentingan seperti dari nilai emosi, budaya dan kegunaan (Sabzali Khan et al. 2011). Nilai dan kepentingan itu pula harus memiliki kriteria seperti tarikan rekabentuk senibina, teknologi dan teknik pembinaan yang unik dan cantik, seni pertukangan yang halus dan sarat dengan falsafah yang terdapat pada bangunan bersejarah (Sabzali Khan et al. 2011). Oleh itu, dalam memastikan warisan budaya ini terus kekal maka konservasi perlu disepadukan dengan mengambilkira kepentingan nilai-nilai warisan. Hal ini kerana, dalam konteks bangunan bersejarah, nilai dan tarikan sejarah yang terdapat padanya berpotensi memberi gambaran dari segi sosiologi (seperti asal usul dan agama) dan aspek psikologi (seperti emosi, nostalgia, pembentukan minda).

Konservasi ialah satu kaedah melindungi dan menyelamatkan objek warisan daripada pupus dan memanjangkan hayat nilai budaya, estetika dan fungsi yang ada padanya (Mansfield, 2008 dan Foster, 2009). Jabatan Warisan Negara pula mentakrifkan konservasi bangunan warisan sebagai akitiviti pemuliharaan ke atas bangunan, monumen dan tapak warisan melalui proses pemeliharaan (*preservation*), pemugaran (*restoration*), pembaikpulihan (*repair and rehabilitation*), pembinaan semula (*reconstruction*) dan penyesuaian guna (*adaptively reuse*) atau mana-mana gabungan antaranya.³ Dalam erti kata lain, konservasi bangunan bersejarah ialah kerja-kerja memulihara dan memelihara bangunan yang mempunyai nilai warisan dengan mengukit garis panduan dan standard yang ditetapkan. Dalam konteks negara kita, Jabatan Warisan Negara melalui Akta Warisan Kebangsaan (2005) telah menetapkan garis panduan pemuliharaan yang perlu dipatuhi. Terdapat beberapa pendekatan dalam konservasi bangunan bersejarah antaranya ialah pendekatan penyesuaigunaan semula.

Bangunan bersejarah yang telah melalui proses suaiguna semula adalah bangunan yang telah berubah fungsinya penggunaannya misalnya dari pejabat pentadbiran kerajaan berubah kepada muzium, galeri, perpustakaan atau juga restoran. Menurut Jabatan Warisan Negara (2012) dalam Garis Panduan Pemuliharaan Bangunan Bersejarah penyesuaigunaan semula ialah kerja-kerja mengubah suai fungsi dan kegunaan bangunan lama kepada yang baharu, tetapi masih mengekalkan bentuk dan ciri-ciri bangunan yang asal. Pengertian yang sama turut diutarakan oleh Mofidi et al. (2008) iaitu *...Adaptive reuse is a process that changes a disused or ineffective item into a new item that can be used for a different purpose...* Manakala Lilawati Ab Wahab et al. (2008) mendefinisikan penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah sebagai proses yang mengubah fungsi bangunan berkenaan kepada satu fungsi baharu dan kebiasaannya melibatkan sedikit pengubahsuaian bagi memenuhi keperluan fungsi baharu bangunan berkenaan.

Berdasarkan hujahan ini, jelas memperlihatkan integrasi antara konservasi dan warisan budaya yang dilihat mampu memberi manfaat kepada pelbagai pihak. Integrasi adalah pinjaman kata Bahasa Inggeris, *integration* bermaksud gabungan dua atau beberapa unsur atau bahagian kepada satu kesatuan yang utuh.⁴ Pengertian dalam Bahasa Inggerisnya pula ialah *The process of combining components into larger assemblies.*⁵

Oleh itu, dapat disimpulkan integrasi antara kerja-kerja konservasi dengan warisan budaya perlulah menitikberatkan unsur-unsur warisan yang terdapat pada sesebuah objek warisan. Oleh itu, sebelum kerja-kerja ubah suai fungsi bangunan dilakukan, butiran bangunan seperti penggunaan ruang asal dan ciri-ciri elemen perlu direkodkan. Lukisan *as-built architecture drawing* dan lukisan binaan baharu perlu disediakan bagi tujuan rekod perubahan pada bangunan berkenaan (Jabatan Warisan Negara 2012). Selain itu, penyesuaigunaan semula juga perlu menekankan pelbagai aspek

² Warisan budaya ketara ialah warisan yang boleh disentuh dan dilihat sama ada statik atau mudah alih. Manakala warisan tidak ketara adalah ilmu dan kepakaran misalnya tradisi lisan, ritual, nilai-nilai adat dan budaya dan bahasa. Maklumat ini diperoleh daripada Jabatan Warisan Negara, <http://www.heritage.gov.my/ms/warisan-tidak-ketara/grp-warisan-tidak-ketara-pengenalan> [25 April 2017].

³ Maklumat ini diperoleh daripada <http://www.heritage.gov.my/ms/konservasi/grp-konservasi-pengenalan/definisi-konservasi> [25 April 2017].

⁴ Definisi ini diperoleh daripada <http://prpm.dbp.gov.my/Search.aspx?k=integrasi> [25 April 2017].

⁵ Definisi ini diperoleh daripada http://www.testingstandards.co.uk/living_glossary.htm [25 April 2017].

merangkumi aspek fizikal bangunan berkenaan, alam sekitar dan warisan. Hal ini seperti yang dinyatakan oleh Fournier & Zimnicki (dalam Conejos et al. 2011):

...in their formulated specific guidelines to provide information and guidance for adaptive reuse of buildings consistent with the goals of historic preservation and sustainable design. The guidelines integrate concepts of sustainability into the adaptive reuse of historical buildings in a way that will enhance the built environment while preserving the nation's cultural endowment...

Berdasarkan kajian ini didapati berlakunya integrasi antara kerja-kerja konservasi dengan warisan budaya yang diukur dengan kesedaran penduduk Kuala Kangsar terhadap suaiguna semula Istana Kenangan. Kajian ini mendapati majoriti responden menyokong usaha pemuliharaan bangunan bersejarah di kawasan mereka. Kajian ini menggunakan pendekatan penyesuaigunaan semula sebagai usaha memulihara dan memelihara Istana Kenangan. Hasil analisis didapati pendekatan ini diterima oleh responden kajian dengan 74 (86.0%) daripada 86 responden menyokong usaha ini seperti ditunjukkan dalam jadual 2. Bakinya 12 responden (14.0%) pula menolak pendekatan ini. Antara faktor penolakan pendekatan suaiguna semula ini ialah kerana responden berpendapat fungsi baharu Istana Kenangan telah mengubah imej daerah Kuala Kangsar. Ada juga responden yang menyatakan kualiti sejarah yang terdapat pada Istana Kenangan akan hilang.

Jadual 2 Taburan data pendapat komuniti setempat mengenai proses penyesuaigunaan semula Istana Kenangan, Kuala Kangsar

Penyataan	Kekerapan (n)	Peratusan (%)
Setuju	74	86.0
Tidak setuju	12	14.0
Jumlah	86	100.0

Sumber: Kajian lapangan, 2015

Hasil analisis soal selidik, didapati majoriti responden kajian ini iaitu 72 daripada 86 orang responden (83.7%) bersetuju bahawa Istana Kenangan yang telah disuaiguna semula masih mengekalkan ciri-ciri keaslian bangunan asal melalui item ke-2 di bahagian C soal selidik iaitu *Bangunan bersejarah yang telah mengalami penyesuaigunaan semula berfungsi dengan baik*. 72 orang responden atau 83.7% bersetuju dengan item ke-3, *Fungsi baharu bangunan bersejarah mampu memberi nafas baharu kepada bangunan bersejarah*. Ini menandakan responden menyokong integrasi antara konservasi dan warisan Istana Kenangan yang telah disuaiguna semula masih mengekalkan ciri warisan walaupun telah bertukar fungsi. Responden juga bersetuju dengan perpaduan yang baik antara kerja-kerja konservasi dan warisan budaya telah memberi manfaat kepada sektor pelancongan tempatan. Hal ini dibuktikan melalui item ke-4, *Penyesuaigunaan semula bangunan di Perak mampu menarik lebih ramai pelancong* mencatatkan persetujuan seramai 74 orang responden (86%). Bagi item ke-6, *Kerja-kerja pemuliharaan dan penyesuaigunaan semula bangunan di Perak adalah satu kebaikan*, 71 orang responden (82.5%) bersetuju, 11 orang responden (12.8%) tidak pasti dan 4 orang (4.7%) tidak bersetuju. Hasil perpaduan yang baik antara kerja-kerja konservasi dan warisan budaya juga dapat dibuktikan melalui kenyataan item ke-5, *Pemuliharaan dan penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah tidak menghilangkan identiti negeri Perak* apabila 73.2% atau 63 orang daripada 86 keseluruhan responden bersetuju dengan kenyataan ini. Huraian ini dapat dilihat pada jadual 3 berikut:

Jadual 3 Taburan data responden terhadap Istana Kenangan yang telah disuaigunakan semula

Item	Setuju [n, %]	Tidak pasti [n,%]	Tidak Setuju [n, %]
Bangunan bersejarah yang telah disuaiguna semula masih mengekalkan ciri-ciri keaslian bangunan asal	72 83.7	9 10.5	5 5.8
Bangunan bersejarah yang telah mengalami penyesuaigunaan semula berfungsi dengan baik	76 88.4	8 9.3	2 2.4
Fungsi baharu bangunan bersejarah mampu memberi nafas baharu kepada bangunan bersejarah	72 83.7	12 14.0	2 2.3
Penyesuaigunaan semula bangunan di Perak mampu menarik lebih ramai pelancong	74 86	9 10.5	3 3.5
Pemuliharaan dan penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah tidak menghilangkan identiti negeri Perak	63 73.2	16 18.6	7 8.2
Kerja-kerja pemuliharaan dan penyesuaigunaan semula bangunan di Perak adalah satu kebaikan	71 82.5	11 12.8	4 4.7

Sumber: Kajian Lapangan, 2016

KESIMPULAN

Majoriti responden yang menyokong usaha memulihara bangunan sejarah termasuk usaha menyesuaikanannya semula melambangkan jatidiri yang utuh dalam mempertahankan bangunan bersejarah demi kepentingan generasi akan datang. Tanpa usaha, kesedaran, perasaan sayang dan jatidiri yang tersemat dalam kalangan komuniti setempat, maka bangunan bersejarah yang penuh dengan nostalgia dan kenangan silam pada diri mereka dilihat mampu mengancam kelangsungan kewujudan bangunan berusia ratusan tahun ini. Oleh itu, dalam memastikan warisan budaya ini terus dikekalkan maka kerja-kerja konservasi perlulah menitikberatkan dan menghubungkaitkan unsur warisan budaya. Kerja-kerja penyesuaigunaan semula bangunan bersejarah yang juga merupakan proses mengubah fungsinya kepada suatu fungsi baharu perlu bersandarkan kepada beberapa aspek agar ciri-ciri warisan bangunan berkenaan tidak terjejas.

RUJUKAN

- A.Ghafar Ahmad. 1997. *Pemuliharaan Bandar Warisan untuk Pembangunan Pelancongan: Kajian Kes Melaka dan Kota Bahru*. Geran Penyelidikan IRPA Jangka Pendek. Universiti Sains Malaysia.
- A. Ghafar Ahmad. 2010. *Siri syarahan umum: perlantikan profesor. Pemuliharaan bangunan warisan di Malaysia: pengalamana dan cabaran masa hadapan*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- A. Halim Nasir. 1981. *Tempat-tempat Bersejarah Perak*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium.
- Chua Yan Piaw. 2006. *Kaedah penyelidikan*. Kuala Lumpur: Mc Graw Hill.
- Fielden, B. M. 2000. *Conservation of Historic Buildings*. Oxford: Butterworth Architecture.
- <http://www.heritage.gov.my/index.php/ms/daftar-warisan/senarai-warisan-kebangsaan/tapak/bangunan> [25 Disember 2016]

- <http://www.perak.gov.my/index.php/rakyat/info-umum/pautan-laman/18-kerajaan-negeri>
[8Oktober2014]
- Jabatan Warisan Negara (JWN). 2009. *Warisan Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Jabatan Warisan Negara.
- Kamarul Syahril Kamal & Lilawati Ab. Wahab. 2014. *Bangunan bersejarah: kerosakan dan penyataan kaedah kerja pemuliharaan*. Shah Alam: Penerbit Universiti Teknologi Mara.
- Kamarul Syahril Kamal, A. Ghafar Ahmad & Lilawati Ab. Wahab. 2007. Kecacatan Bangunan dan Kepentingan Pemuliharaan Warisan di Bandaraya Ipoh. Prosiding National Conference on Malaysia Cityscape, 28-29 November 2007, Lumut, Perak.
- Kamarul Syahril Kamal & A. Ghafar Ahmad. 2008. Kajian Lapangan ke atas Bangunan Bersejarah di Malaysia dari Aspek Kecacatan Bangunan dan Pemuliharaan. Prosiding Seminar Penyelidikan Siswazah Alam Bina, Fakulti Senibina, Perancangan dan Ukur, Universiti Teknologi Mara, Perak, 4 Disember.
- Lilawati Ab Wahab, A. Ghafar Ahmad & Badaruddin Mohamed. 2008. Pemuliharaan dan Penyesuaigunaan Semula Bangunan Bersejarah Bagi Menyokong Industri Pelancongan Warisan Negara. Prosiding Seminar Penyelidikan Siswazah Alam Bina, Fakulti Senibina, Perancangan dan Ukur, Universiti Teknologi Mara, Kampus Seri Iskandar, Perak, 4 Disember.
- Sabzali Musa Kahn, Effendi Shamsuddin & Nik Nairan Abdullah. 2011. Mendepani Seni Warisan dan Kreatif dalam Mencapai Satu Gagasan Melayu di Nusantara. Kertas kerja seminar Universiti Islam Negeri Sunan, Gunung Djati, Bandung.
- Syed Zainol Abidin Idid. 1995. *Pemeliharaan warisan rupa bandar: panduan mengenali warisan rupa bandar berasaskan inventori bangunan warisan Malaysia*. Kuala Lumpur: Badan Warisan Malaysia.

Daeng Haliza Daeng Jamal
Calon Doktor Falsafah
Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
Universiti Kebangsaan Malaysia
Email: dhaliza_leo@yahoo.com

Zuliskandar Ramli (Ph.D)
Timbalan Pengarah
Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
Universiti Kebangsaan Malaysia
Email: ziskandar2109@gmail.com

Ar. Mastor Surat (Ph.D)
Pensyarah
Fakulti Kejuruteraan dan Alam Bina (FKAB),
Universiti Kebangsaan Malaysia
Email: mastor@ukm.edu.my